

Vaikuttava työkalu toistuvaan parisuhdeväkivaltaan puuttumiseen

MINNA PIISPA & MARTTA OCTOBER

Johdanto

Toistuvan parisuhdeväkivallan uhrin auttaminen edellyttää useimmiten monen ammattilaisen asiantuntemusta ja väliintuloa. Suoranaisten fyysisten ja psyykkisten seurausten lisäksi parisuhdeväkivalta aiheuttaa muunlaista avun tarvetta esimerkiksi psykososiaalisen ja taloudellisen tuen, turvallisen asumisen (turvakotipalvelut) sekä juridisen neuvonnan tarpeen muodossa. Vaikuttavuuden kannalta on tärkeää tarkastella uhrin tilannetta kokonaisvaltaisesti ja pyrkiä auttamaan häntä samanaikaisesti kaikissa ongelmissa.

Suomessa käytössä oleva moniammatillinen riskinarvioinnin menetelmä (MARAK) kokoaa paikakunnalla toimivat uhrin auttamiseksi työskentelevät viranomaiset ja järjestöt yhteen ja koordinoi uhrille annettavaa tukea. Tässä analyysissä kerrotaan, mikä MARAK on ja miten sen avulla voidaan parantaa parisuhdeväkivaltaa kokeneen turvallisuutta sekä auttaa uhria.

Suomalaisten tutkimusten mukaan parisuhteessa olleista miehistä ja naisista 16 prosenttia oli kokenut joskus nykyisen kumppaninsa taholta fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua (Heiskanen & Ruuskanen 2010). Parisuhdeväkivallassa sekä miehet että naiset voivat olla uhreja. Kuitenkin pitkään jatkuneessa, toistuvassa ja ajan myötä raaistuvassa väkivallassa koki on useimmiten nainen. Poliisille ilmoitetaan vain noin joka kymmenes tapaus. Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2015 viranomaisten tietoon tulleissa pari- ja lähisuhdeväkivaltarikoksissa oli 8 800 uhria, mikä on 6,7 prosenttia edellisvuotta enemmän. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista noin 70 prosenttia oli naisia. (Tilastokeskus 2016.)

Vakavimmat parisuhdeväkivaltatapaukset voivat johtaa uhrin kuolemaan. Vuosina 2003–2014 pa-

risuhdeväkivallan seurauksena kuoli 302 henkilöä, joista 80 prosenttia oli naisia. Aikuisista henkirikoksen naisuhreista 65 prosenttia oli joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi. (Piispa & Heiskanen 2017.) Puolison lisäksi henkirikoksen uhriksi voivat perheessä joutua myös lapset. Vuosina 2003–2011 tapahtui kaikkiaan 35 perhesurmaa tai oman lapsen surmaa. Surmissa kuoli yhteensä 55 ihmistä, joista seitsemän oli puolisoita ja 48 surmaajan lapsia. (SM 2012.)

Parisuhteessa tapahtuva väkivalta voi olla fyysistä, seksuaalista tai henkistä väkivaltaa. Yksi väkivallan muoto on eron jälkeinen vaino, joka on toiseen henkilöön kohdistuvaa tahallista ja toistuvaa uhkaavaa käyttäytymistä, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista. Vainoaminen kriminalisoitiin vuoden 2014 alusta (RL 25:7a). Aikaisemmassa parisuhteessa olleista suomalaisista naisista joka kymmenes on joutunut entisen kumppaninsa vainon kohteeksi (EU 2014). Yleisimpiä kumppanin tekemiä vainoamisen muotoja olivat toistuvat loukkaavat tai pelottavat puhelut tai henkilökohtaiseen omaisuuteen puuttuminen tai sen vahingoittaminen (esim. auton renkaiden puhkominen). Poliisille tehdään hieman yli 700 rikosilmoitusta vainoamisesta vuodessa (Piispa & Heiskanen 2017).

Säädöspohjan muutokset edellyttävät monialaista työtä

Viime vuosina lainsäädäntö on muuttunut paremmin monialaista työtä tukevaksi. Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014 vp) on aiempaa asiakaslähtöisempi ja samalla keskeisin kansallinen yleislaki vastattaessa lähisuhdeväkivallasta aiheutuviin tuki- ja palvelutarpeisiin. Lain 11. § tunnustaa ensimmäistä kertaa lähisuhde- ja perhevä-

kivallan erilliseksi tuen tarpeen aiheuttavaksi teki-
jäksi, johon kunnan on järjestettävä sosiaalipalve-
luja. Lainkohta kattaa myös tilanteet, joissa hen-
kilö ei suoraan itse koe väkivaltaa, mutta altistuu
sille esimerkiksi perheessään. Lain myötä aikuisen
hakiessa apua ongelmiinsa myös perheen lasten
tilanne tulee huomioida aiempaa paremmin. Sosiaali-
huoltolaki velvoittaa eri sosiaalityön alojen
ammattilaiset hakemaan toisiltaan apua asiakas-
kaan palvelujen kartoittamiseen ja niiden järjes-
tämiseen. Yhteistyön tekemisen velvoite on vie-
ty myös terveydenhuollon lainsäädännön sisään,
jolloin asiakkaiden ongelmia tulisi havainnoida ja
hoitaa tiiviissä yhteistyössä terveydenhuollon am-
mattilaisten kanssa.

Uhridirektiivin toimeenpano aiheutti muutok-
sia kansalliseen lainsäädäntöön vuonna 2016. Esi-
tutkintaviranomaiselle on säädetty velvollisuus il-
moittaa uhrille tämän yksilöidyistä oikeuksista rikos-
prosessissa. Lisäksi viranomaisen on tehtävä
asianomistajasta henkilökohtainen arviointi sen
selvittämiseksi, onko rikoksen uhri erityisen suo-
jelum tarpeessa ja tarvitseeko hän erityisiä suoje-
lutoimenpiteitä rikosprosessin aikana. Myös poliis-
in velvollisuutta ohjata uhreja tukipalveluihin
vahvistettiin.

Istanbulin sopimus (SopS 53/2015 vp) on en-
simmäinen eurooppalainen naiseen kohdistuvan
väkivallan ja perheväkivallan poistamiseen tähtää-
vä oikeudellisesti velvoittava ihmisoikeussopimus.
Se sisältää toimenpiteitä niin rikosoikeuden, kou-
lutuksen kuin sosiaali- ja terveyspalvelujen kehiti-
tämisen alalle. Sopimuksen artiklat koskevat laa-
jasti väkivallan ehkäisyä, uhrien suojelua, tekijöi-
den saattamista rikosoikeudelliseen vastuuseen ja
valtioiden velvollisuutta suunnitelmallisesti integ-
roida väkivallan vastaisia toimenpiteitä joka tasolla.

Sopimuksen 7. artikla koskee monialaista yhteis-
työtä velvoittamalla sopimusvaltion toteuttavan
tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet pan-
nakseen täytäntöön tehokkaita, laaja-alaisia ja yhte-
teen sovitettuja kansallisia toimintaperiaatteita,
jotka käsittävät kaikki asianmukaiset toimet kaik-
kien väkivallan muotojen torjumiseksi. Artiklan
edellyttämässä toimintaperiaatteissa uhrin oikeu-
det tulee asettaa etusijalle kaikissa toimissa. Sopi-
musmääräys tavoittelee väkivallan poistamiseksi
kokonaisvaltaista lähestymistapaa tehokkaalla mo-
nitoimijayhteistyöllä, esimerkiksi juuri väkivallan
riskin arvioimiseksi tai turvallisuussuunnitelman
laatimiseksi (Istanbulin sopimuksen selitysasiakir-
ja, 2011, kappale 64.)

MARAK eli moniammatillinen riskinarvi- ointikokous

Suomessa käytössä oleva MARAK eli moniam-
matillinen riskinarviointikokous on toimintamalli,
jonka avulla pyritään auttamaan vakavan parisuhde-
väkivallan uhreja sekä sen uhan alla eläviä henkilöitä.
Erilaisia riskinarviointimenetelmiä on käytössä
maailmalla useampia, mutta kahdesta niistä on eniten
tieteellisesti tutkittua tietoa: SARA (*Spousal Abuse Risk Assessment*) ja MARAC (*Multi Agency Risk Assessment Conference*).
Kun systemaattista riskinarviointimenetelmää oli-
ttiin vuoden 2010 vaihteessa tuomassa Suomeen,
päädyttiin kansainvälisten kokemusten perusteella
MARAC-menetelmään, sillä sen uhrilähtöisyys
tuntui sopivan paremmin kotimaisiin käytäntöihin.
Menetelmän vaikuttavuudesta oli myös verrattain
hyvin tutkimusnäyttöä (mm. Robinson 2004; 2006).

MARAC kehitettiin toistakymmentä vuotta siten
Isossa-Britanniassa, missä se on laajasti käytössä
edelleen. Suomessa menetelmä otettiin käyttöön
ensin kolmella paikkakunnalla pilottihankkeella,
joka alkoi lokakuussa 2010 ja päättyi syksyllä 2011.

MARAK-toimintamallin kuvaus

MARAK-menetelmän tavoitteena on tunnistaa
uusiutuvan väkivallan uhreja ja parantaa heidän
turvallisuuttaan. Riskinarviointilomakkeen avulla
on tarkoitus kartoittaa väkivallan uhreista ne,
jotka ovat korkeassa riskissä kohdata väkivaltaa
uudelleen. Tämä edellyttää, että sosiaali- ja ter-
veyspalveluissa ylipäänsä tunnustetaan väkivaltaa
kohdanneet uhrin. Poliisin kohdalla tunnistaminen
on perheväkivaltaan liittyvien kotihälytyksen
yhteydessä ilmeisempää.

Menetelmä on kaksivaiheinen. Ensimmäisessä
vaiheessa ammattilainen tunnistaa väkivallan uhrin
ja tekee yhdessä hänen kanssaan riskin arvioinnin.
Riskin arvioiminen tapahtuu lomakkeen avulla,
jossa on 24 kysymystä. Kysymykset kartoittavat
uhrin elämäntilannetta ja koetun väkivallan
ulottuvuuksia. Jos lomakkeen 24 kysymykseen
kertyy myönteisiä vastauksia 14 tai enemmän,
osoittaa se parisuhdeväkivallan riskin merkittä-
väksi. Toisaalta pelkkä ammattilaisen huoli ja arvio
vakavan parisuhdeväkivallan riskistä riittää pe-
rusteeksi ohjata asiakas MARAK-työryhmän
auttavaksi. Kolmas ohjaamisen kriteeri on, jos po-

liisin kotihälytystehtäviä perheväkivalta-syykoodilla on viimeisen vuoden aikana kolme tai enemmän. Asiakkaan ohjaukset käytännöt työryhmiin voivat vaihdella paikkakunnittain.

Toisessa vaiheessa uhrin nimenomaisella suostumuksella hänen tilannettaan käsitellään alueen MARAK-työryhmässä eli monialaisessa kokouksessa ja hänelle laaditaan turvasuunnitelma. Ryhmään kuuluu jäseniä eri toimialoilta, kuten poliisista, päihde- ja mielenterveyspalveluista, aikuissosiaalityöstä, lastensuojelusta ja asumispalveluista. Jokaiseen työryhmään kuuluu myös uhrinjärjestön edustaja, useimmiten Rikosuhripäivystyksestä.

MARAKin toiminnan tehokkuuden kannalta on tärkeää, että työryhmissä on edustettuina keskeiset julkiset toimijat ja paikalliset väkivallan uhrin auttamiseen erikoistuneet palvelut. Jokainen toimija tuo omaa erityisosaamistaan mukaan työskentelyyn, ja kaikkien ollessa läsnä kokouksessa tietoa voidaan asiakkaan suostumuksella vaihtaa tehokkaasti. Siten työryhmällä on käytettävissään paras mahdollinen tieto, osaaminen ja asiantuntemus uhrin auttamiseksi.

Vaikka tavoitteena on väkivallan uhrin turvallisuuden parantaminen, työryhmät ovat samalla ammattilaisille verkostoitumis- ja tiedonvaihdonkanavia, joissa jäsenet saavat muilta ammattilaisilta tietoa ja näkemyksiä, joka hyödyttää ja helpottaa heitä työtään. MARAK luo yhteydet pirstaleisen palvelujärjestelmän eri tahojen, kuten rikosoikeuden, terveydenhuollon ja lasten palvelujen, välille. Toiminnan vakiintuessa MARAK-työryhmään kuuluvat toimijat oppivat tuntemaan toistensa työskentely- ja vastuualueet, jolloin he tunnistavat myös mahdolliset päällekkäisyydet sekä MARAKissa tehdyn työn merkityksen omien asiakastapaustensa käsittelyssä.

Toiminnan sujuvuuden kannalta on tärkeää, että työryhmän koostumus on kiinteä ja sillä on nimetty puheenjohtaja, sihteeri ja jäsenet. Kun työryhmän jäsenet pysyvät lähes samoina, työryhmän työskentely kehittyy tiiviimmäksi ja vapautuneemmaksi. (Piispa & Lappinen 2014.) Riskin arvioinnin tehneen ja asiakkaan kanssa työskennelleen työntekijän ei välttämättä ole tarpeellista osallistua kokoukseen.

Useimmissa työryhmissä asiakkaalla on mahdollisuus itse osallistua mukaan kokoukseen, toisissa asiakasta edustaa kokouksessa tukihenkilö. Paikalliset työryhmät voivat itse päättää osallistavatko he asiakkaat mukaan turvallisuussuunnitelman tekemiseen vai ovatko kokoukset ammatti-

laisten kesken vedettyjä, operatiivisia kokouksia. Jälkimmäisessä tavassa on erityisen tärkeää huolehtia siitä, että kokouksessa suunnitellut toimenpiteet välitetään asiakkaalle tämän oman työntekijän tai tukihenkilön kautta.

Vaikuttavuuden arvioinnin menetelmät ja aineistot

Tässä analyysissä on käytetty laajasti erilaista materiaalia MARAKin toiminnassaoloajalta. MARAKista on tehty Suomessa aiemmin kaksi arviointia (Piispa & al. 2012; Piispa & Lappinen 2014). Uhrin turvallisuuden parantamista arvioidaan artikkelissa seuraavin kriteerein:

- Poliisille tehty ilmoitukset MARAKissa käsitellyistä tapauksista 6 kuukautta kokouksen jälkeen.
- Itse koettu turvallisuuden parantuminen.

Aineistona olivat riskinarvioinnin lomakkeet, poliisin tilastot ja uhreille suunnattu puhelinhaastattelu sekä tukihenkilöiltä kerätty tieto.

Uhrin turvallisuuden parantamista arviointiin seuraamalla rikosilmoitusten kehitystä vuosi ennen ja puoli vuotta MARAK-käsittelystä. Poliisihallitukselta haettiin lupa rikosilmoitustietojen poimintaan HALTIK-rekisteristä MARAKissa asiakkaina 1.5.2012–30.6.2013 olleista. Tietopyynnöstä kerättiin tiedot seuraavista rikosnimikkeistä: pahoinpitely (lievä pahoinpitely, pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely), tappo, tapon yritys, murha, murhan yritys, laitton uhkaus, raiskaus, raiskauksen yritys ja vaino. Lisäksi pyydettiin tiedot lähestymiskieltoasiasta ja lähestymiskiellon rikkomisesta. Poliisihallitus teki tietojen yhdistämisen lähetettyjen henkilötunnusten ja käsittelypäivän perusteella. Aineisto yhdistettiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella aikaisempaan anonymisoituun tilastoaineistoon. Puolen vuoden seuranta tehtiin siten kaikille 1.10.2010–30.3.2015 MARAKiin ohjatuille, joilta oli saatu kirjallinen suostumus tutkimukseen (n = 382).

Väkivalta on saattanut jatkua MARAK-käsittelyn jälkeen, mutta uhri ei välttämättä ole ilmoittanut siitä poliisille, koska häpeää väkivallan jatkumista, kokee syyllisyyttä omasta tilanteestaan ja siitä, että MARAKin tarjoamasta avusta huolimatta väkivalta edelleen jatkuu tai koska pelkää viranomaisten puuttumista elämäänsä. Siksi oli tärkeää saada uhreilta omakohtaista tietoa siitä, miten MARAK on muuttanut heidän elämäänsä ja

onko sen avulla pystytty parantamaan heidän turvallisuuttaan. Tätä omakohtaista tietoa uhreilta on kerätty sekä pilotin aikana, että jatkohankkeessa (Piispa & al. 2012; Piispa & Lappinen 2014).

Pilotin aikana haastattelimme uhreja puoli vuotta MARAK-käsittelyn jälkeen. Tavoitimme 38 prosenttia MARAKiin ohjatusta 45 tapauksesta. Hankkeen arvioinnissa tietoa kerättiin haastatteluiden lisäksi MARAKin yhteydessä uhrille määrättyiltä tukihenkilöiltä. Tukihenkilötoimintaa tarjoava Rikosuhripäivystys kerää asiakkailta rutiininomaisesti tietoa heidän kokemastaan väkivallasta. Tietojen luovutukseen pyydettiin lupa riskinarviointilomakkeen täyttämisen yhteydessä. Kaiken kaikkiaan saati tietoa väkivallan jatkumisesta 77 prosentilta niistä, joiden tapaus oli käsitelty MARAKissa hankkeen seuranta-ajalla 1.5.2012–30.6.2013 (n = 70/91). 77 prosenttia on aiheen arkaluonteisuuden huomioon ottaen hyvä tulos.

MARAK-asiakkaiden profiili

Suomessa MARAKiin ohjautuminen tapahtuu pitkälti näkyvän kohonneen riskin pohjalta, sillä kaikilla MARAKiin seurantajaksolla ohjautuneilla oli keskimäärin 14,5 erilaista riskitekijää. Tyyppisimmät MARAK-asiakkaat ovat 25–44-vuotiaita naisia. Lähes kaikki asiakkaat olivat naisia (99 %). Tämä vastaa poliisin tietoon tulleesta parisuhdeväkivallasta saatua kuvaa, jonka mukaan vakava parisuhdeväkivalta kohdistuu useammin naisiin kuin miehiin.

MARAK-työssä ja muissa yhteyksissä on keskusteltu siitä, eivätkö ammattilaiset tunnista miesten parisuhdeväkivallan kokemuksia, mikä näkyy miesasiakkaiden pienessä määrässä. Esimerkiksi poliisin toimintaa kotihälytystehtävissä selvittäneessä tutkimuksessa esitettiin huoli, että tutkimuksen nostama tulos rikosilmoitusten kirjaimisesta sukupuolen mukaan tarkasteltuna osoittaa, että poliisin parissa tarvitaan tiedostamistyötä ja koulutusta, jotta yhtä lailla naiset ja miehet väkivallan uhreina ja tekijöinä tunnistettaisiin ilman sukupuoliin liittyviä ennako-oletuksia (Fagerlund 2016). Samaisessa tutkimuksessa todettiin, että keskeisessä osassa poliisin arvioidessa näyttöä rikokselle ovat selvät fyysiset vammat: vähäisten tai erittäin vähäisten näkyvien vammojen tapauksissa poliisi harkitsee jo tehtäväpaikalla, onko ilmoituksella käytännön mahdollisuuksia ede-

tä rikosprosessissa. Näin on varsinkin siinä tapauksessa, että asianosaisilla ei ole mitään vaatimuksia, eikä tapausta ilmoiteta rikoksena hätäpuhelun jälkeen tilannetta selvitetäessä.

Kyselytutkimusten mukaan (Heiskanen & Ruuskanen 2010; Piispa 2011) naisille aiheutui parisuhdeväkivallasta yli kaksi kertaa useammin fyysisiä vammoja kuin miehille ja yli kolme kertaa useammin psyykkisiä seurauksia. Naisilla oli myös miehiä enemmän parisuhdeväkivallan tapahtumakertoja. Lisäksi naisten entisissä parisuhteissa kokemana väkivalta on kaksi kertaa yleisempää kuin miesten vastaavissa tilanteissa. Se, että MARAK on tarkoitettu ensisijaisesti vakavan ja toistuvan väkivallan uhreille, vaikuttaa varmasti asiakkaiden naisvaltaisuuteen.

Yleisimmät ikäryhmät olivat 25–34- ja 35–44-vuotiaat, molempia oli kolmasosa asiakkaista. Tämä kuvastaa parisuhdeväkivallan luonnetta. 45 vuotta täyttäneitä oli runsas viidesosa asiakkaista. Väkivalta yleensä muuttuu vakavamaksi vuosien myötä, ja kynnyks hakea apua on hyvin korkea. Huomioitavaa on, että kymmenesosa oli nuoria, alle 25-vuotiaita, jotka olivat jo ehdittäneet kokea useamman vuoden pitkään jatkunutta, vakavaa ja toistuvaa väkivaltaa.

MARAKin vaikuttavuus uhrin turvallisuuden parantamisessa

Poliisin tietoon tuli puolen vuoden sisällä MARAK-käsittelystä selvästi vähemmän saman puolison tekemästä väkivallasta aiheutuneita ilmoituksia kuin vastaavana aikana ennen sitä. Puolen vuoden sisällä MARAKsta enää 18 prosentilla oli rikosilmoitus saman tekijän tekemästä parisuhdeväkivallasta, kun niitä oli runsaalla 60 prosentilla viimeisen vuoden sisällä ennen riskinarvioinnin tekemistä. Suomessa vain noin neljäsosa tapauksista tulee työryhmän käsittelyyn poliisin ohjauksena. Tämä osaltaan selittää sitä, että vaikka kyse on vakavan, toistuvan väkivallan uhreista, läheskään kaikkien osalta väkivalta ei ole tullut poliisin tietoon.

Britanniassa pääosa, keskimäärin 66 prosenttia, tapauksista ohjautuu MARAKiin poliisin kautta (Steel & al. 2011, 15). Britanniassa tämä herätti huolta siinä mielessä, että tiedetään, että vain pieni osa parisuhdeväkivallan uhreista hakee apua poliisilta, joten suuri joukko uhreista jää ohjaamatta MARAKin avun piiriin. Muiden tahojen vähäistä

ohjausta taas pidettiin raportin mukaan osoitukse-
sena siitä, että riskinarvioinnin kriteerit eivät ole
kaikille tuttuja ja työntekijät eivät tunne niitä pe-
riaatteita, joiden mukaan asiakkaat ohjataan työ-
skentelyn piiriin. Suomen osalta positiivista on, et-
tä ohjauksia tulee muiltakin tahoilta kuin poliisil-
ta, sillä Suomessa kynnys ilmoittaa parisuhdeväki-
vallasta poliisille on vielä korkeampi kuin Britan-
niassa (Piispa & al. 2012, 25).

Rikosilmoitusten määrät sekä ennen MARAKia
(64 %) että puoli vuotta MARAKin jälkeen (18
) ovat molemmat hieman lisääntyneet seuran-
tatutkimuksen aikana (Piispa & Lappinen 2014).
Tämä voi kertoa siitä, että ihmisten kynnys il-
moittaa väkivallasta on hieman laskenut vuosien
myötä. Vuoden 2011 alusta läheissuhteissa tapah-
tuneet väkivaltarikokset muuttuivat yleisen syyt-
teen alaisiksi. Tämä näkyi poliisin tilastoissa pari-
suhdeväkivaltatapausten lisääntymisenä vuodesta
2011 alkaen, mutta ilmoitusten määrä on sittem-
min tasaantunut.

Cardiffissa tehtyjen tutkimusten mukaan kuu-
si kymmenestä ilmoitti väkivallan loppumisesta
kuuden kuukauden jälkeen MARAKista ja neljä
kymmenestä ei kokenut väkivaltaa 12 kuukaut-
ta kokouksesta. (Robinson 2004; 2006; Robin-
son & Tregidga 2005; 2007). Tätä tulosta on lai-
nattu paljon kerrottaessa työskentelyn tehokkuu-
desta. Tulosta on myös kritisoitu johtuen aihees-
ta tehdyn akateemisen tutkimuksen vähyydestä
(Steel & al. 2011). Kritiikin mukaan Robinsonin
arviot perustuvat hyvin pieneen otokseen eikä tut-
kimuksessa käytetty kontrolliryhmää. Näin ollen
on mahdotonta arvioida, johtuiko väkivallan vä-
hentyminen MARAKista vai olisiko mikä tahansa
puuttuminen saanut aikaan samanlaisen tuloksen.
Nerissa Steelin ja kumppaneiden (2011, 5) rapor-
tissa todetaan, että CAADA-järjestön (www.safe-
lives.org.uk) valtakunnallisesti keräämät MARA-
Kin hallinnolliset tiedot tukevat Robinsonin saa-
mia aikaisempia tuloksia. CAADA:n analyysien
mukaan tehokkaan MARAK- ja tukihenkilötoi-
minnan avulla voidaan väkivallasta todella saavut-
taa jopa 60 prosentin väheneminen ja ainakin 43
prosentin väheneminen, jos se suhteutetaan sar-
japahoinpitelijöihin ja tapauksiin, joissa väkival-
ta olisi loppunut ilman MARAKin puuttumista.

MARAKin toimivuudesta Suomessa kertoo se
tutkimustieto, että MARAK onnistui selkeästi vä-
hentämään toistuvasti poliisiin parisuhdeväkival-
lan vuoksi yhteydessä olleiden uhrien rikosilmoi-
tuksia poliisille, sillä lähes 80 prosentilla heistä ei

*Taulukko 1. Rikosilmoitukset ennen MARAKia ja
0–6 kuukautta MARAKin jälkeen*

1.10.2010–30.3.2015	N (365)	%
Rikosilmoitus ennen MARAKia	232	64
Rikosilmoitus MARAKin jälkeen 0–6 kk	64	18

*Taulukko 2. Rikosilmoitukset MARAKin jälkeen
sen mukaan, oliko rikosilmoituksia ennen, % (n
= 365)*

Rikosilmoitus 0–6 kk jälkeen	Rikosilmoitus ennen MARAK		
	Kyllä %	Ei %	Kaik- ki %
Kyllä	22	10	17
Ei	78	90	83
N	133	232	365
Yhteensä %	100	100	100

ollut uusia rikosilmoituksia saman tekijän teke-
mästä väkivallasta parisuhteessa puolen vuoden
seurantajaksolla. Lähes kaikki uudet väkivaltata-
paukset MARAK-käsittelyn jälkeen kohdistuivat
juuri näihin uhreihin, jotka olivat olleet aikaisem-
minkin toistuvasti yhteydessä poliisiin väkivallan
vuoksi.

Havaintoja lähestymiskieltojen tehokkuudesta

Lähestymiskiellon määrääminen on yksi kei-
no ehkäistä toistuvaa väkivaltaa. Lähestymiskiel-
toja määrättiin vajaassa kolmasosassa tutkituista
tapauksista (n = 95), useimmiten heti MARAK-
kokouksen jälkeen, mutta viidesosassa vasta sen
jälkeen, kun tekijä oli kohdistanut väkivaltaa uu-
delleen uhriin tapauksen jo oltua kerran MARA-
Kissa (puolen vuoden sisällä kokouksesta). Lähes-
tymiskieltoa on kritisoitu Suomessa, koska vastuu
todistusaineiston keräämisestä kiellon rikkomises-
tä jää usein uhrille itselleen (STM 2010). Useim-
malla lähestymiskiellolla suojatuista oli rikosil-
moituksia saman tekijän tekemästä väkivallasta jo
ennen MARAKia tai MARAKiin ohjaamisen yhtey-
dessä (82 %, n = 78). Puolessa tapauksista te-
kijä oli rikkonut lähestymiskieltoa.

Lähestymiskieltojen rikkomisten korkea osuus
kertoa siitä, ettei lähestymiskielto useinkaan ole
toimiva tapa rajoittaa tekijää, joka on motivoitu-

nut häiritseviin tekoihin. Lähestymiskieltoa voidaan rikkoa monin eri tavoin, kuten puhelinsoittoilla, tekstiviesteillä, käyttämällä kotipihalla tai seuraamalla autolla. Lähestymiskiellon rikkomisesta ilmoittava asianomistaja on usein ”sana sana vastaan” -tilanteessa kiellon rikkomisesta epäillyn kanssa. Lähestymiskieltoa on mahdollista rikkoa niin, ettei teosta jää mitään todistusaineistoa mahdollista rikosprosessia varten. Näin toimiessaan epäilty voi rikkoa lähestymiskieltoa useita kertoja ilman mitään seuraamuksia. Lähestymiskiellon toimivuutta vaikeuttaa muun muassa maaseudulla poliisien pitkät vasteajat kyseisiin hätäkeskuksiin. Poliisin saapuessa paikalle tekijä on usein ehtinyt jo poistua. Toisaalta prosessin muuttuminen maksulliseksi saattaa nostaa kynnystä hakea lähestymiskieltoa.

Uhrien oma käsitys väkivallan jatkumisesta

MARAK-asiakkailta haastattelemalla ja tukihenkilöiden kautta saatu tieto kertoo väkivallan päättymisestä; tämän tiedon pohjalta kuusi kuukautta MARAKin jälkeen (10 %) oli kokenut jonkinlaisia väkivaltaa puolison taholta, kun koko joukosta poliisin tietoon tulneiden tapausten valossa (15 %) oli joutunut uudelleen väkivallan uhriksi. Haastattelussa tai tukihenkilön kautta saadun tiedon mukaan fyysisen väkivallan kokemuksista kertoneista kolme seitsemästä oli ilmoittanut siitä poliisille ja neljä ei. Poliisin tietoon oli tullut useampia tapauksia kuin mitä uhrit ilmoittivat, sillä seitsemän ei kertonut itse kokemastaan väkivallasta haastattelussa tai tukihenkilölle.

Seksuaalisen väkivallan kokemukset olivat uhrien kertomina harvinaisia. Häirinnän ja vainon kokemukset sen sijaan olivat yleisiä; niitä oli kokenut vajaa 40 prosenttia. Erilaiset väkivallan muodot kasautuivat samoille henkilöille, sillä kaikki seksuaalista väkivaltaa kokeneet olivat kokeneet myös fyysistä väkivaltaa, ja edelleen fyysistä väkivaltaa kokeneet olivat joutuneet myös vainon kohteiksi. Seksuaalista tai fyysistä väkivaltaa MARAKin jälkeen kokeneilla oli keskimäärin 17 riskitekijää, eli heidän kokemassaan väkivallassa yhdistyivät monet riskitekijät.

Häirinnästä ja vainosta uhrit eivät myöskään oleet ilmoittaneet poliisille. Vain viidesosa 26:sta oli ilmoittanut kokemastaan väkivallasta poliisille. Kun kaikki fyysistä väkivaltaa kokeneet lasketaan

Taulukko 3. MARAKin yhteydessä määrätty lähestymiskielto ja niiden rikkomiset, % (n = 365)

1.10.2010–30.3.2015	N (365)	%
Lähestymiskielto määrätty	95	27
Määrättyä lähestymiskieltoa rikottu	49	50

yhteen sekä poliisille ilmoitetuista rikosilmoituksista (n = 17) että uhreilta kerätyistä tiedoista (n = 7) 18 prosenttia oli kokenut väkivaltaa puolen vuoden sisällä MARAKista. Jos lukuun lasketaan myös häirintää ja vainoa kokeneet, nousee väkivallan uusiutumisen kokijoiden määrä 27 prosenttiin (n = 48/175), mutta edelleen voidaan todeta, että uhreilta kerätyn tiedon perusteella väkivalta on vähentynyt MARAKin jälkeen 70 prosentilla.

Uhreilta kerätty aineisto saattaa antaa todellisuutta positiivisemmän kuvan väkivallan vähentymisestä. Henkilöt, joita ei tavoitettu haastateluun tai jotka eivät ole halunneet tukihenkilöä voivat olla useammin sellaisia, joilla väkivallasta irrottautuminen on vaikeampaa väkivallan kietouttua moniin muihin ongelmiin, kuten päihde- tai mielenterveyden ongelmiin tai rikolliseen elämäntapaan.

Uhrien kokeman väkivallan muodoista

Fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan tässä esimerkiksi tönimistä, lyömistä, kuristamista, potkimista, hukuttamista, tappamisen yritystä. Seksuaalinen väkivalta määriteltiin tekoina, joita olivat esimerkiksi seksuaaliset loukkaamiset, painostaminen seksiin, ei-toivottu koskettelu, raiskaaminen, tahallisen kivun aiheuttaminen seksin aikana. Häirintä tai vaino määriteltiin seuraavin esimerkein: tekstiviestein, soitoin, käyttämällä, tulemalla luvatta asuntoon, uhannut itsemurhalla/yrittänyt itsemurhaa, uhannut tappa sinut/lapset.

Tapaukset, joissa väkivalta edelleen jatkui, olivat sellaisia, missä nainen oli edelleen avio- tai avoliitossa samaisen miehen kanssa, tai hänellä oli yhteisiä lapsia väkivallaisen miehen kanssa. Viidesosa vastanneista oli edelleen parisuhteessa. Yhteydenpitoa väkivallan tekijään pidettiin parisuhteen päätyttyä yleensä lasten asioissa (esim. tapaamiset tai huolto-asiat).

Taulukko 4. Fyysisen ja seksuaalisen väkivallan sekä häirinnän tai vainon kokeminen, % (n = 70)

	Fyysinen väkivalta		Seksuaalisen väkivalta		Häirintä tai vaino	
	N	%	N	%	N	%
Kyllä	7	10	2	3	26	37
Ei	39	55	44	63	20	29
Ei tietoa	24	34	24	34	24	34
Yhteensä	70	100	70	100	70	100

Johtopäätökset

Riskinarviointilomake ja MARAK-toimintamalli ovat osoittautuneet tehokkaiksi väkivallan kartoittamisen välineiksi Suomessa. Tulokset menetelmän vaikuttavuudesta uhrin turvallisuuden parantamiseksi ovat lupaavia. Riskinarvioinnin lomake on työväline, jonka avulla voidaan kartoittaa väkivaltaa ja sen kysymykset ohjaavat työntekijää huomioimaan asiakkaan tilanteen kokonaisvaltaisemmin, jolloin kokonaiskuva asiakkaan tilanteesta paranee.

Menetelmän avulla on tutkitusti pystytty vähentämään poliisin tietoon tulevan vakavan parisuhdeväkivallan uusiutumista ja uhrin ovat saaneet tarvitsemaansa apua. Monilla uhreilla oli historiassaan toistuvaa väkivaltaa ja useita kontakteja sekä rikosilmoituksia saman tekijän tekemästä parisuhdeväkivallasta poliisille. Runsaassa 70 prosentissa tapauksista toistuva väkivallan kierre saatiin katkaistua, eikä heiltä tullut enää uusia rikosilmoituksia poliisille väkivallasta puolen vuoden sisällä MARAKista, eikä myöskään väkivallan tai vainon kokemuksia. Tilanteet, joissa väkivalta uusiutui, olivat tyypillisesti sellaisia, missä parisuhde edelleen jatkui, tekijälle määrätty lähestymiskielto päättyi, oikeuskäsittely aikaisemmasta väkivalta-tapauksesta lähestyi tai uhri joutui olemaan edelleen tekemisissä väkivallan tekijän kanssa yhteisten lasten asioissa.

Erotilanteissa on tärkeää kiinnittää huomiota vainoon. Tulosten mukaan vajaalla 40 prosentilla vaino ja erilaiset häirinnän muodot jatkuivat edelleen MARAKissa tehdyistä toimenpiteistä huolimatta. Vainon tunnistamiseen on kehitetty oma lomake (Sheridan & Roberts 2011). Lomakkeella seulotaan vainoon liittyvää fyysisen väkivallan riskiä ja tätä riskinarviointia voi käyttää kaikissa vainoamiseen ja häirintään liittyvissä ta-

pauksissa, kun vaino on ensin tunnistettu esimerkiksi MARAK-riskinarvioinnin lomakkeen avulla. Kysymykset ohjaavat pohtimaan niitä tilanteita, joissa vainon riski on kohonnut ja miettimään, millaisin keinoin ja välinein uhrin turvallisuutta voidaan näissä parantaa. Vainon kriminalisointi on Suomessa vielä tuore. Laki mahdollistaa myös korvauksen saamisen terapiakäynneistä ja muista vainoamisen aiheuttamista kuluista, esimerkiksi hälytintjärjestelmistä. MARAK on todettu toimivaksi menetelmäksi myös vainottujen auttamiseksi, vaikka aiheesta tarvitaan edelleen koulutusta ja lisätutkimusta muun muassa siitä, miten varmistaa lasten turvallisuus tilanteissa, joissa on uhka väkivallan jatkumiselle (kts. myös Karhuvaa-ra & al. 2013).

Vaikka kokemukset MARAKista ovat Suomessa hyviä, toimintamallin juurruttamisen eteen on tehtävä töitä. Valtakunnallisesti malli on levinnyt hyvin toimien jo yli 90 kunnan alueella. Tulevista 18 sote-maakunnasta MARAK-työryhmiä löytyy 17 maakunnan alueelta. Riskinarviointilomakkeen käyttö on peruspalveluissa vielä vähäistä keskittyen muutamaani toimijoihin, kuten turvakoti, poliisi, sosiaalityö ja uhrin kanssa toimivat järjestöt. Sekä poliisin että turvakodin työssä väkivaltailmiö on olennainen osa työtä. Positiivista on, että lomakkeen käyttö on levinnyt sosiaalityön toimijoille, kuten lastensuojeluun ja neuvolaan. Paikkakunnittain riskinarvioinnin tekemisen yleisyydessä on kuitenkin suuria eroja. Parhaiten käyttö on levinnyt siellä, missä viime vuosina on ollut koordinoitua lähisuhdeväkivallan vastaista työtä, kuten Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Terveystieteiden tutkimusten perusteella tiedetään, että väkivallan uhrin käyttävät selvästi enemmän terveydenhuollon palveluja ja terveydenhuolto voi olla ainut viranomaiskontakti, mihin uhri hakeutuu (Notko & al. 2001).

Riskinarviointi on mahdollista vasta kun parisuhdeväkivallan uhri on ensin tunnistettu jossakin sosiaali- tai terveyspalvelussa, poliisin toimesta tai järjestöjen kohtaamana. Kokemukset runsaan kuuden vuoden ajalta osoittavat, että kaikilla toimijoilla ei vielä ole riittävästi osaamista parisuhdeväkivallasta ilmiönä, asiakkaalta kysymisestä tai väkivallan tunnistamisesta. Jos parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa ei tunnisteta tai siihen ei osata puuttua, menevät myös edellytykset arvioida väkivallan uusiutumisen riskiä.

Riskinarvioinnin pilotointi osoitti myös, että

riskinarviointi ei ole rutiinia vaan parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin käyttöönotto edellyttää systemaattista väkivaltakokemusten seurantaa ja kartoitusta sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Suomalaiset haasteet mallin levittämisestä ovat tuttuja myös Britanniassa, vaikka menetelmä on ollut siellä käytössä vuodesta 2003 (ks. myös Steel & al. 2011), joskin tänä päivänä Englannissa toimivia työryhmiä on jo reilusti yli 300.

Lisähaasteen toimintamallin levittämiselle asettaa sote- ja maakuntauudistuksen myllerrys sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen kentässä sekä erityisesti lisääntyvä kirjavuus tulevaisuudessa yhtiötettävässä perustason palvelujen tuotannossa. Jotta asiakkaat saavat apua yhdenvertaisesti eri puolilla Suomea, tulevien maakuntien on varmistettava, että palvelurakenteissa edellytetään matalan kynnyksen palveluilta säännönmukaista väkivallan seurantaa ja kartoitusta. Lisäksi matalan kynnyksen palveluista on huolehdittava palve-

luohjauksesta muihin palveluihin asiakkaan lähi- suhdeväkivallasta aiheutuviin tuen tarpeisiin. Vakavimpia parisuhdeväkivaltatilanteita voidaan tutkitusti auttaa moniammatillisissa MARAK-työryhmissä, joita tulisi olla jokaisessa maakunnassa.

Tukea työn jatkamiselle saadaan parisuhdeväkivallan uhreilta. Uhreille tehdyistä haastatteluisista kävi selvästi ilmi, että riskinarviointilomakkeen täyttäminen yhdessä viranomaisen tai muun toimijan kanssa oli ollut uhrille itselleen havainnollistava kokemus siitä, miten pahassa väkivallan kierteessä uhri elää:

En ollut itse ymmärtänyt aiemmin olleeni väkivallan uhri, lomakkeen täyttämisen myötä ymmärsin väkivallan laajuuden. Tapaukseni ohjattiin MARAKiin ja sain tukihenkilön, joka oli todella hyvä ja tärkeä minulle. Olen kokenut työskentelyn erittäin hyväksi. Minulle on tullut olo, että minut otetaan tosissaan, olen tärkeä ja minusta välitetään. (Ks. myös Piispa & al. 2012, 22–24.)

KIRJALLISUUS

- EU 2014: Violence against women: an EU-wide survey 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014.
- Fagerlund, Monica: Lähisuhdeväkivalta poliisin perheväkivaltatehtävillä. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 123. Tampere, 2016.
- Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina: Men's experiences of violence in Finland 2009. HEUNI Publication Series No 71. Helsinki, 2011.
- Istanbulin sopimuksen selityksiäkirja 2011. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d383a> (Istanbulin sopimuksen selityksiäkirja, Explanatory Report, ks. kappale 64)
- Karhuvaara, Marjatta & Kaitue, Sanna & Ruuhilatti, Susanna: Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Opas 30. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2013.
- Notko, Marianne & Holma, Juha & Husso, Marita & Virkki, Tuija & Laitila, Aarno & Merikanto, Juhan & Mäntysaari, Mikko: Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen erikoissairaanhoidossa. *Duodecim* 127 (2011): 15, 1599–1606.
- Piispa, Minna: Parisuhdeväkivallan todellisuus. S. 15–36. Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terälä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 2011.
- Piispa, Minna & Tuominen, Mia & Ewalds, Helena: MARAK – kokemuksia parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin menetelmän kokeilusta Suomessa. Raportti 10/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2012.
- Piispa, Minna & Lappinen, Laura: MARAK – moniammatillista apua väkivallan uhrille. Arviointiraportti. Työpäpaperi 12 /2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku: Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa: miksi tarvitaan tietoa väkivallan yleisyydestä? S. 55–72. Teoksessa Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 2017.
- Robinson, Amanda: Domestic Violence MARACs for very high-risk victims in Cardiff, Wales: A process and outcome evaluation. School of Social Sciences. Cardiff University, 2004.
- Robinson, Amanda: Reducing Repeat Victimization Among High-Risk Victims of Domestic Violence. *Violence Against Women* 12 (2006): 8, 761–788.
- Robinson, Amanda & Howarth, Emma: Judging Risk: Key Determinants in British Domestic violence Ca-

ses. *Journal of Interpersonal violence* 18 (2012), 1489–1518.

Robinson, Amanda & Tregidga, Jasmin: *Domestic Violence MARACs for very high-risk victims in Cardiff, Wales: views from the victims*. School of Social Sciences. Cardiff University, 2005.

Steel, Nerissa & Blakeborough, Laura & Nicholas, Siân: *Supporting high-risk victims of domestic violence: a review of Multi-Agency Risk Assessment Conferences (MARACs)*. Research Report 55. Home Office, 2011.

Sheridan, Lorraine & Roberts, Karl: *Key Questions to Consider in Stalking Cases*. *Behavior, Science and Law* 29 (2011): 2, 255–270.

SM: *Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuo-*

silta 2003–2012. Sisäasiainministeriön julkaisu 35/2012. Helsinki, 2012.

SopS 53/2015: *Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta (Istanbulin sopimuksen voimaantuloasetus)*

STM: *Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010–2015*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 5:2010. Helsinki, 2010.

Tilastokeskus: *Rikos- ja pakkokeinotilasto 2015, 2016*. http://www.tilastokeskus.fi/til/rpk/2015/15/rpk_2015_15_2016-05-30_tie_001_fi.html

TIIVISTELMÄ

Minna Piispa & Martta October: Vaikuttava työkalu toistuvaan parisuhdeväkivaltaan puuttumiseen

Suomessa on käytössä moniammatillinen vakavan parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin menetelmä (MARAK). Se kokoaa paikkakunnalla toimivat uhrin auttamiseksi työskentelevät viranomaiset ja järjestöt yhteen koordinoiden uhrille annettavaa apua. Menetelmä tuotiin Suomeen Isosta-Britanniasta, jossa se on laajasti käytössä. Suomessa menetelmä otettiin käyttöön pilottihankkeella, joka alkoi lokakuussa 2010. Vuonna 2017 MARAK toimii Suomessa jo lähes jokaisen maakunnan alueella.

Menetelmä on kaksivaiheinen: Väkivallan riski ensin arvioidaan standardoidun lomakkeen avulla, ja sen jälkeen väkivaltaa kokeneen turvallisuutta parannetaan moniammatillisessa työryhmässä laatimalla hänelle henkilökohtainen turvasuunnitelma. MARAK toimii tehokkaimmin, kun työryhmissä on edustettuina keskeiset julkiset toimijat ja paikalliset väkivallan uhrien auttamiseen erikoistuneet palvelut. MARAK luo yhteydet pirstaleisen palvelujärjestelmän eri tahojen välille.

MARAKin vaikuttavuutta on seurattu Suomessa koko menetelmän käytön ajan. Tässä analyysissä väkivallan uhrin turvallisuuden parantumisesta on arvioitu vertaamalla poliisille tehtyjä parisuhdeväkivalta-aiheisia rikosilmoituksia tutkimusluvan antaneisiin MARAK-asiakkaisiin (n = 382) kohdistuen vuosi ennen MARAK-käsittelyä sekä 6 kuukautta käsittelyn jälkeen. Lisäksi uhrien kokemaa turvallisuuden parantumisesta on seurattu puhelinhaastatteluilla ja keräämällä tietoa

uhrien tukihenkilöiltä.

Poliisin tietoon tuli puolen vuoden sisällä MARAK-prosessista selvästi vähemmän saman puolison tekemästä väkivallasta aiheutuneita ilmoituksia kuin seurattuna aikana ennen sitä. Puolen vuoden sisällä MARAKista enää 18 prosentilla oli rikosilmoitus saman tekijän tekemästä parisuhdeväkivallasta, kun niitä oli runsaalla 60 prosentilla viimeisen vuoden sisällä ennen riskinarvioinnin tekemistä. Toisin sanoen lähes 80 prosentilla MARAK-työstä apua saaneista uhreista ei ollut uusia rikosilmoituksia saman tekijän tekemästä väkivallasta parisuhteessa puolen vuoden seurantajaksoilla.

Riskinarviointilomake on osoittautunut tehokkaaksi väkivallan kartoittamisen välineeksi Suomessa. Vaikka kokemukset MARAKista ovat Suomessa hyviä, toimintamallin juurruttamisen eteen on tehtävä töitä. Riskinarviointilomakkeen käyttö on peruspalveluissa vielä vähäistä. Kaikilla toimijoilla ei vielä ole riittävästi osaamista parisuhdeväkivallasta ilmiönä, asiakkaalta kysymisestä tai väkivallan tunnistamisesta. Jos parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa ei tunnisteta tai siihen ei puututa, menevät myös edellytykset arvioida väkivallan uusiutumisen riskiä. Työryhmiä tarvitaan vielä lisää, jotta menetelmän tarjoama apu olisi yhdenvertaisesti saatavilla. Lisähaasteen juurruttamiselle muodostavat sote-uudistuksen osin ennakoimattomat vaikutukset monialaiseen yhteistyöhön peruspalvelujen kentässä.